

Гавриленко Тетяна Леонідівна,

*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри соціальної роботи та освітніх і педагогічних наук
Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*

ІСТОРІЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ ст.

У ДОСЛІДНИЦЬКОМУ ПОЛІ НАУКОВЦІВ ДОБИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

З проголошенням державної незалежності, відродженням національної системи освіти, зростає інтерес науковців до вивчення історії освіти й педагогічної думки в Україні. Особливе зацікавлення у дослідників викликає період другої половини ХХ – початку ХХІ ст., адже, за твердженням академіка О. В. Сухомлинської, «події, факти, феномени, які відбувалися тоді, є нашою недавньою історією, (...) започатковані там процеси й тенденції є й у нинішньому дискурсі» [2, с. 7]. За роки незалежної України історико-педагогічна наука має значний доробок із питань розвитку освіти у зазначених хронологічних межах. Безперечно, поряд з іншими рівнями загальної середньої освіти та ланками освіти (дошкільна, професійно-технічна, позашкільна, вища) увага дослідників фокусувалася на початковій освіті як фундаменті подальшого навчання та розвитку особистості дитини. Більшою чи меншою мірою крізь призму загальношкільної проблематики історія початкової освіти означеного періоду висвітлювалася у працях українських істориків (В. А. Ветохіна, Л. В. Кузнецова, А. І. Махінько) та істориків освіти (Л. Д. Березівська, Н. П. Дічек, Г. І. Іванюк, Н. А. Калініченко, В. М. Курило, О. Б. Петренко, Л. В. Пироженко, О. Я. Савченко, О. В. Сухомлинська, В. О. Шпортенко та ін.).

Упродовж останніх десятиліть з'явилися також історико-педагогічні розвідки, предметом вивчення яких стали різні питання початкової освіти в Україні другої половини ХХ – початку ХХІ ст. На особливу увагу заслуговують праці відомого фахівця у галузі початкової освіти, академіка О. Я. Савченко, у наукових студіях вченої (Реформування змісту початкової освіти, 1996; Дидактика

початкової школи, 1997, 1999, 2002; Дидактика початкової освіти, 2012; Ретроспективний аналіз стану проблеми контролю й оцінювання успішної учнів (період радянської школи), 2012; Етапи модернізації змісту початкової освіти: український досвід, 2018) з позицій гуманістичної, особистісно орієнтованої педагогіки розглядаються питання реформування змісту початкової освіти, контролю та оцінювання навчальних досягнень молодших школярів у визначений період.

Значний інтерес становить докторська дисертація Я. П. Кодлюк «Теорія і практика підручникотворення у галузі початкової освіти України (1960–2000 рр.)» (2005), де здійснено комплексний історико-педагогічний аналіз проблеми теорії і практики підручникотворення в галузі початкової освіти України у 1960–2000 рр.

У докторській дисертації О. Й. Фізеші «Початкова школа Закарпаття в системних освітніх трансформаціях другої половини XIX – початку XXI ст.» (2016) з позицій історико-педагогічної регіоналістики відображено еволюцію початкової школи в умовах поліетнічного Закарпатського краю в другій половині XX – на початку XXI ст.

У низці кандидатських дисертацій, хронологічні межі яких переважно охоплюють період другої половини XX – початку XXI ст., предметом дослідження стали:

- розвиток ідей гуманістичної педагогіки в початковій освіті (В. Ф. Землянська, 2005);
- розвивальне та проблемне навчання молодших школярів (О. Д. Замашкіна, 2005; Н. Д. Янц, 2008; К. П. Нечипоренко, 2015; Л. М. Калініченко, 2019);
- індивідуалізація і диференціація початкового навчання (Т. В. Вожегова, 2008);
- формування навчальної діяльності та інтересу до навчання в учнів початкової школи (О. О. Нікітіна, 2014; А. М. Баранова, 2015);
- підручникотворення в початковій освіті (Н. М. Кузьменко, 1999; Л. М. Височан, 2008);
- оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи (С. В. Чупахіна, 2007; А. А. Предик, 2009);
- організація природничої освіти молодших школярів (Н. М. Смолянюк, 2010);

- початок систематичного шкільного навчання (Н. Л. Ключко, 2011);
- моральне, екологічне, фізичне виховання молодших школярів (Л. Т. Стасюк, 2013; О. О. Ляховець, 2014; В. П. Черній, 2014; Т. Г. Чижик, 2018; І. О. Коча, 2019).

Як бачимо, у дослідницькому полі науковців перебувають окремі аспекти розвитку початкової освіти. Задля подолання поверхневості й фрагментарності історико-педагогічного знання про еволюціонування цього рівня освіти нами здійснено комплексне дослідження організаційних і педагогічних засад розвитку початкової освіти в Україні другої половини ХХ – початку ХХІ ст. [1].

Підсумовуючи, зазначимо, що історія початкової освіти в Україні у визначений період стає одним із напрямів історико-педагогічних досліджень науковців доби незалежності. Увага дослідників концентрується як на цілісному висвітленні цього феномену, так і на окремих питаннях його розвитку. Водночас здійснені наукові розвідки не вичерпують усі аспекти окресленої проблеми, відкриваючи простір для подальшого вивчення таких питань, як: розвиток початкової освіти для дітей національних меншин, організаційно-педагогічні засади функціонування малочисельних шкіл в обраних хронологічних межах, внесок українських учених (М. В. Богдановича, Ю. З. Гільбуха, Г. С. Костюка, В. І. Помагайби, Н. Ф. Скрипченко, О. В. Скрипченка та ін.) у розвиток теорії і практики початкової освіти. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Гавриленко Т. Л. Розвиток початкової освіти в Україні у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття: історико-педагогічний аспект : монографія / НАПН України, Ін-т педагогіки НАПН України ; за ред. Л. Д. Березівської. Київ : Фенікс, 2019. 384 с., 36 с. дод.
2. Сухомлинська О. В. Методологія дослідження історико-педагогічних реалій другої половини ХХ століття. *Шлях освіти*. 2007. № 4. С. 6–12.